

Ecclesia 25/26

Orgaan van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge

103^e jaargang 15 december 2012

O kom, ja, kom Emmanuël

Sapientia

Op aarde plant het kwaad zich voort,
de waanzin voert het hoogste woord,
het zaad verdort, de oogst wordt schraal,
o *wijsheid*, daal als vruchtbare taal!
O kom, ja, kom Emmanuël!
Verblijd uw volk, uw Israël!

Adonai

Verlichte wolk en lopend vuur,
zo waart gij eens op aarde hier,
die onze *Heer en Meester* zijt,
zie neer en kom in majesteit!
O kom, ja, kom, Emmanuel!
Verblijd uw volk, uw Israël!

Radix Jesse

Ja kom, gij *wortel Isai*,
verlos ons van de tirannie,
van alle goden dezer eeuw,
o, Herder, sla de boze leeuw!
O kom, ja, kom, Emmanuel!
Verblijd uw volk, uw Israël!

Clavis David

Ontsluit, gij die de *sleutel* zijt,
die opendoet en niemand sluit,
het huis van dood en duisternis
waarin uw volk gekluisterd is!
O kom, ja, kom, Emmanuel!
Verblijd uw volk, uw Israël!

Oriens

Daag op, o grote *dageraad*,
licht aan, wij zijn ten einde raad,
verjaag de nacht van onze nood
en maak uw toekomst rozerood!
O kom, ja, kom, Emmanuel!
Verblijd uw volk, uw Israël!

Inhoud

Meditatie	193
Willem Barnard	
De Annunciatie	194
Dr. H. Klink, Hoornaar	
Zien op Jezus	197
A.B. Goedhart, Leerbroek	
Hoe de kijk op Kohlbrugge's prediking veranderde (IV, slot)	199
Drs. M. den Admirant, 's-Gravenhage	
Een minister-president onwaardig	200
Ds. L.J. Geluk, Rotterdam	
Als eens Abraham...	201
Drs. Marijke Aalders, Bussum	
'Op haar verweerd gelaat ligt de glans van het Kerstfeest'	202
Dr. H. Klink, Hoornaar	
Mededogen	203
Dr. H. Klink, Hoornaar	
Door goede machten trouw en stil omgeven	204

Van de redactie

De verschijningsdatum van het volgende nummer van *Ecclesia* zal zijn op 11 januari 2013. Van meerdere kanten werd gevraagd naar de datum van de conferentie. Deze zal zijn op DV 1 juni 2013 in de Grote Kerk te Vianen. Ook willen we u erop wijzen dat de abonnementsprijs per 1 januari 2013 € 26,50 wordt. De redactie van *Ecclesia* wenst u allen een gezegend Kerstfeest toe en alvast een goed nieuwjaar!

Rex gentium

Koning der volken, heers alom
en, eerste van de aarde, kom!
Gij hoeksteen, maak ons samen één,
verzamel allen om u heen!
O kom, ja, kom, Emmanuel!
Verblijd uw volk, uw Israël!

Emmanuël

Zegen het volk dat vrede wil,
maak Israël gerust en stil,
wees uw belofte, neem ons aan,
Emmanuel, bewijs uw naam!
O kom, ja, kom, Emmanuel!
Verblijd uw volk, uw Israël!

Willem Barnard

Van de redactie:

Dit bijzondere lied van Willem Barnard bevat vele zinspelingen op woorden en namen uit het Oude Testament. Daarvoor worden achtereenvolgens genoemd:

Sapientia, wijsheid: Spreuken 8: 1 – 6;
Adonai, Heer/HEER(E): Deuteronomium 10: 16-22;
Radix Jesse, Wortel van Jesse/Isaï: Jesaja 11: 1-10;
Clavis David, Sleutel van David: Jesaja 22: 20-22;
Oriens, Oosten/Dageraad: Maleachi 4: 1-3;
Rex gentium, Koning der volken: Jeremia 10: 1-7;
Emmanuël, Immanuël/God met ons: Jesaja 7: 14.

Het lied is een acrostichon. Wanneer de eerste letters van beneden naar boven worden gelezen, ontstaat er: "ero cras". Dat is Latijn en betekent: "Morgen zal ik er zijn".

De Annunciatie

In het vorige nummer van *Ecclesia* stond een mooie overdenking van ds. J. Riemersma over de aankondiging van de geboorte van Christus aan Maria, in Nazareth. De meditatie was afgestemd op een van de beroemde schilderijen van Fra Angelico, die een grote voorliefde gehad heeft voor dit gebeuren. Tot drie keer toe schilderde hij de annunciatie en dat met grote eerbied. De intensiteit waarmee hij deze gebeurtenis op het doek bracht, is nog na te voelen. Zijn schilderijen behelzen een ware exegetische van wat Lucas in zijn eerste hoofdstuk beschrijft.

Nu is het zo dat Lucas 1 en 2 in de bijbelwetenschap omstreden hoofdstukken zijn. Men weet er eigenlijk niet zo goed raad mee. Gaan zij terug op een historische werkelijkheid? Door veel geleerden is

dat in de afgelopen eeuw in twijfel getrokken. Zij zien beide hoofdstukken als legenden die in de latere christelijke gemeente aan het oorspronkelijke evangelieverhaal zijn toegevoegd.

De argumenten die ze daarvoor hebben, zal ik niet allemaal ophalen. Een van de belangrijkste is dat men parallellen ziet met verhalen die in de wereld van de volkeren rond Israël wel voorkwamen, als het ging om personen die van wereldhistorische betekenis waren. Men wijst erop dat verhalen over een goddelijke geboorte ook de ronde deden met betrekking tot Alexander de Grote of keizer Augustus. En men gaat er dan van uit dat in een *later stadium*, toen het Evangelie in de heidenwereld kwam, de oorspronkelijke Joodse boodschap van Christus gehelleniseerd ofwel aangepast ('verrijkt') werd met het gedachtengoed dat daar leefde en dat als vanzelf rondom een belangrijke figuur opgebouwd werd.

Zo beschouwd is het bijna vanzelfsprekend, aldus deze geleerden, dat men dergelijke verhalen bedacht omdat men ervan uitging dat het bijna niet anders kon of zo een belangrijke figuur als Jezus was van goddelijke oorsprong. Bovendien werd de verkondiging van Jezus op die manier met gezag omgeven. Toen de christenen in de Romeinse wereld, die gestempeld was door het Griekse denken, hun intrede deden, ontkwamen ze niet aan beïnvloeding daarvan en gingen ze hun boodschap in de vorm gieten, die de Helleense wereld eigen was.

Adolph von Harnack noemde dit een acuut helleniseringsproces. Harnack leefde aan het eind van de 19^e

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Drs. L.J. Geluk,
Ds. J.K. Vlasblom, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Dr. J.G. Barnhoorn, Dr. R. Fernhout, Drs. H.J. Lam en
Dr. M. Verduin.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

Abonnementsprijs: € 25,50 per jaar

Adreswijziging en abonnementen: gm.v.ommen@kpnplanet.nl

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen

tel. 0529 456729, Postbankrekeningnr. 88 71 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of

Bankrekeningnr. 34.89.69.619 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: drukkerij Ridderprint, Ridderkerk

en begin van de 20^e eeuw. In zijn spoor zijn grote (en invloedrijke!) nieuw-testamentici gegaan als Wilhelm Bousset (1865 -1920) en Rudolph Bultmann (1884 -1976). Bultmann beweerde dat de geboortegeschiedenis evenals de opstandingsverhalen niet teruggaan op historische feiten. De discipelen zelf hebben dit niet eens verkondigd. Het hoort niet bij het oorspronkelijke *kerygma* (verkondiging). Het is van later datum.

Gelukkig is in de tweede helft van de 20^e eeuw ernstige afbreuk gedaan aan de opvattingen van de genoemde geleerden. Dit is vooral te danken aan Martin Hengel (1926 -2009). Men kan gerust stellen dat Martin Hengel zowel een groot theoloog als een groot historicus was. Een van zijn leerlingen stelde heel terecht: "Als theoloog was hij historicus en als historicus theoloog." Als geen ander was hij thuis in de wereld van het late Jodendom en van het Nieuwe Testament en als geen ander heeft hij in het licht gesteld dat Bousset en Bultmann voorbij gingen aan het feit dat de scheiding tussen Jodendom en Hellenisme in de tijd van Jezus onhistorisch en oneigenlijk was.

Hengel toonde aan dat het Jodendom, ook in Palestina, al sinds enkele eeuwen voor Christus sterk beïnvloed werd door de Hellenistische denk- en leefwijze. Daarom gaat het niet aan om te spreken van een acute hellenisering van de oorspronkelijke Joods-christelijke boodschap in de eerste tientallen jaren na het ontstaan van de christelijke gemeente. Hellenisme en Jodendom hadden voordat er sprake was van een dergelijke gemeente elkaar al eeuwenlang beïnvloed! Wel was het zo dat de verschillende secten en stromingen in het Jodendom elk hun eigen positie bepaalden tegenover het Helleense denken. Om een voorbeeld te noemen: de secte van Qumran ging er anders mee om dan de Joden die in Alexandrië woonden. Maar aan de invloed van het Helleense denken kon niemand zich onttrekken. In ieder geval, zo laat Hengel zien, past het schema van Bultmann en anderen niet op de werkelijkheid van toen!

Een en ander brengt met zich mee dat ook de geboortegeschiedenis en de beide eerste hoofdstukken uit Lucas met andere ogen gelezen kan worden. Gaat het hier, zo zouden we geleerden als Bultmann kunnen vragen wel om legendarische verhalen? Er is een heel andere, positieve benadering mogelijk.

Ik wil daarbij op twee dingen wijzen en sluit daarbij deels aan bij het meest recente boek van de paus dat hij geschreven heeft onder zijn eigen naam: Joseph Ratzinger. Het is het derde boek over het leven van Jezus, dat gaat over de kindheidsgeschiedenis van

Jezus. In dit boek gaat hij uitgebreid in op Lucas 1 en 2 als ook op Mattheus 1.

Een familiechroniek

Nu is het zo dat de paus niet eens zoveel aandacht besteedt aan de kwestie die ik zo-even aanroerde. In de weinige woorden die hij eraan wijdt, wijst hij wel een heel goede weg, die mijns inziens recht doet aan het karakter van de beginhoofdstukken van Lucas. Hij wijst erop dat het in deze hoofdstukken wel eens kon gaan om een familiechroniek van Maria. Belangrijk zijn de woorden die in die chroniek voorkomen en die een persoonlijk stempel dragen: "Maria bewaarde al deze woorden, die overleggend in haar hart." De paus schrijft: "Waarom zou er niet zo'n overlevering geweest zijn, die in de nauwste kring rond Maria bewaard bleef en daarbij theologisch gevormd werd? Waarom zou Lucas de uitspraken over het bewaren van het woord en over dat wat in Maria's hart omging zelf bedacht hebben, als er geen concrete gegevens daaromtrent waren?" De paus merkt op dat Lucas 1 en 2 een heel persoonlijk stempel dragen. Is het niet Maria zelf geweest, die als enige vertellen kon wat er in haar omging: "zij bewaarde dit alles in haar hart."?

De paus wijst op nog iets dat hij afleidt uit deze woorden. Maria moet de dingen waarover Lucas spreekt met een grote mate van discretie met zich hebben omgedragen. Jarenlang. Pas na haar sterven zijn ze voorzichtig doorgegeven. De paus schrijft heel mooi: "Ik zou hieraan willen toevoegen, dat hierin de verklaring ligt voor het laat naar voren treden van de overlevering die Maria's stempel draagt. De verklaring ligt in de discretie van haar en van de kring om haar heen: de heilige gebeurtenissen in de morgen van haar leven konden niet aan de openbare overlevering worden prijsgegeven, zolang zij in leven was."

Zo wordt verklaarbaar dat Marcus (de eerste evangelist, geschreven rond 65 na Chr.) ze niet kende en Lucas, die meer dan tien jaar later schreef wel. Lucas heeft voor hij schreef waarschijnlijk de vroeg-christelijke gemeente van Jeruzalem, in ieder geval die van Antiochië bezocht en navraag gedaan naar hoe het allemaal gegaan was. Hij heeft de directe kring rond Maria leren kennen. Zo komen we aan de fragmenten uit de familiechroniek. Lucas heeft ze in alle voorzichtigheid opgeschreven en zo doorgegeven. En zo heeft hij ons iets laten zien van wat een kunstenaar als Fra Angelico heeft opgevangen en even eerbiedig als Lucas 1 getoonzet is op het doek heeft gebracht.

Het persoonlijke karakter van Lucas 1 en 2 wordt m.i. onderstreept door het volgende: De boodschap van de engel moet Maria overweldigd hebben en iets

van extatische vreugde teweeg gebracht hebben. We kennen de uitdrukking: "waar het hart vol van is, vloeit de mond van over." Aan wie kon zij echter wat in haar omgving kwijt? Bij wie kon zij zich uiten? De engel die haar ontmoette, gaf haar een wenk en bracht haar nicht Elisabeth ter sprake. Bij haar kon ze terecht. Iets van de vervoering in die ontmoeting van beide vrouwen, is nog te horen in wat Lucas daarover schrijft: "Wie ben ik dat de moeder mijns Heren tot mij komt?", riep Elisabeth uit bij het horen van de stem van Maria. In de stem van Maria, die Elisabeth in de deuropening aanriep moet iets van grote blijdschap en verwondering doorgeklonken hebben.

Jonathan Edwards, de bekende Amerikaanse prediker uit de 18^e eeuw, vertelt in een boekje iets van wat zijn vrouw overkwam, toen zijn plicht hem enkele weken naar elders had geroepen. Het was juist in die weken dat zij zo onder de indruk gekomen van Gods glorie, grootheid en liefde, dat het haar bijna te machtig werd. Ze vertelde hem later wat er in haar omgving. Ook haar burens en kennissen vertelden ervan. Het was alsof God in zijn heiligheid haar met zijn liefde omgaf, waardoor de aardse werkelijkheid bijna te nauw werd! Dat het daarbij niet ging om een psychische overspannenheid blijkt wel uit het feit dat zij, terwijl zij toch iets van de hemelse, intense vreugde ervoer, haar gewone werkzaamheden verrichtte, zeer to the point was en zich met de kleinste dingen kon bezig houden. Zou Maria iets dergelijks hebben meegemaakt? Gelukkig dat de engel haar verwees naar Elisabeth.

Zoon van God

Het tweede waarop ik wijzen wil, is het volgende. Na 1948 zijn er in de grotten van Qumran belangrijke ontdekkingen gedaan. Veel tekstfragmenten zijn er gevonden, die in de loop van de jaren werden onderzocht en naar buiten worden gebracht. De bewuste fragmenten geven ondermeer te zien welk soort Messias men in de secte, die zich in de heuvels ophield, verwachtte. Er zijn sterke aanwijzingen voor dat men zijn hoop vestigde op twee heilbrengers: een priesterlijke en een koninklijke Messias (gezalft). De verwachte heilbrenger(s) werd(en) met verschillende termen aangeduid. Soms haakte men aan bij het de profetie van Bileam en men sprak van een ster die op zou gaan, soms haakte men aan bij Jesaja, maar ook Daniël 7 speelt een belangrijke rol.

Eén fragment uit Qumran is vooral verrassend en het is tekenend voor de voorzichtigheid in de geleerde wereld dat men er tientallen jaren voor uittrok om de bewuste tekst punctueel te redigeren. Daarin gaat het

over een Messias, die als volgt omschreven wordt: "'Zoon van God' zal hij genoemd worden en zij zullen hem noemen 'Zoon van Allerhoogste' en zoals de vonken die u zag, zo zal hun Koninkrijk zijn. Zij zullen jarenlang heersen op aarde... (...) Zijn Koninkrijk is een eeuwig Koninkrijk en al zijn wegen waarheid."

Wat opvalt is de grote mate van overeenkomst met de woorden die de engel volgens Lucas 1 spreekt tot Maria. Ook in Lucas 1 is sprake van de "Zoon van de Allerhoogste", die de "Zoon van God" is en wordt gesteld dat "zijn Koninkrijk een eeuwig Koninkrijk" is.

De vraag is uit welke tijd dit fragment stamt en waar de oorsprong ervan ligt. Sommigen gaan ervan uit dat de tekst ontstond in de 2^e eeuw voor Chr. en dat hij van buiten de secte van Qumran komt. Anderen dateren de tekst uit de 1^e eeuw voor Chr., toen, zo blijkt uit andere bronnen, het uitzien naar een zoon van David weer levend werd (eeuwenlang had men de verwachting van een heilbrenger niet meer gekoppeld aan het geslacht van David – deze verwachting herleefde zo rond 50 voor Chr.).

Opzien baart het gegeven dat de Messias hier 'Zoon van God' wordt genoemd. Deze typering die we wel tegenkomen in het Nieuwe Testament, kwam zo in het Jodendom niet voor! Vanzelfsprekend is de tekst een herinnering aan de profetie van Nathan aan David, waar de profeet zegt dat God hem – Davids zoon – tot een Vader zal zijn en Hij voor Hem tot een Zoon zal zijn. In dit fragment wordt aangehaakt bij deze verwachting! De vraag daarbij is hoe men deze 'Zoon van God' moet duiden?

Was het de vicaris, de stadhouder van God, die zo'n belangrijke positie kreeg, dat hij zoon van God genoemd kan worden, zoals dat in Psalm 2 het geval is? Of verwachtte men een Heiland die wezenlijk, van binnenuit de Zoon van God is?

J.J. Collins maakt duidelijk in een bespreking van dit fragment dat ook op het laatste gezinspeeld wordt. Hij valt in dit opzicht Martin Hengel bij dat Bultmann en anderen te snel concludeerden dat de notie dat Jezus de Zoon van God was, geboren moet zijn in de wereld van het Hellenisme en niet in Israël. Het gevonden fragment in Qumran brengt ons (ook inhoudelijk) heel dicht bij wat Lucas ons vertelt over de aankondiging van de engel.

Ook het fragment uit Qumran maakt duidelijk dat men in Israël aan de vooravond van het nieuwe verbond in bepaalde kringen weer ging spreken over de zoon van David, die nota bene ook Zoon van God genoemd werd. Men kreeg weer oog voor de woor-

den van Nathan en Jesaja. Dit bleek ook uit de *Psalmen van Salomo*, die in 50 v. Chr. geschreven werden en waarin bovendien invloed van de Septuaginta waarneembaar is!

Als we dit weten, moeten we stellen dat er geen reden is voor een hardnekkig misverstand dat in kerkelijke kringen nogal eens te vinden is. Van de kansel valt er nl. nog al eens te horen dat in de duistere eeuwen na Maleachi de verwachting van de komende Heiland zo goed als uitgeblust was. Het tegendeel is echter het geval. Sterker: modern onderzoek en archeologie wijzen uit dat in de laatste eeuwen voor Christus de verwachting opleefde! Ik wees al op op de *Psalmen van Salomo*. Ik wijs ook op de *Wijsheid van Salomo* (rond 30 voor Chr., geschreven in Alexandrië). De vondsten

in Qumran bevestigen dit beeld dus.

En er valt veel voor te zeggen dat de kring rond Maria en Jozef er vertrouwd mee was. De engel knoopte bij deze verwachting aan! Wat Maria daarbij verwonderde was dat zij in dit geheel betrokken werd en de moeder zou worden van dit Kind.

Zo krijgt het vermoeden van de paus dat in Lucas 1 en 2 gegevens zijn overgenomen uit een familiechroniek van Maria, nog meer reliëf. En zo krijgt het kindheidsevangelie waarover hij een mooi boek schreef, nog meer authenticiteit!

H. Klink, Hoornaar

Zien op Jezus

Aanleiding

We leven in de laatste periode van het jaar AD 2012. Een jaar waarin vele zaken, zowel wereldwijd (Syrië en christenvervolging), Europees (Griekenland) als nationaal (zwaar verlies christelijke politiek), onze aandacht vroegen en nog vragen. Economische, financiële en politieke onrust en onzekerheid noodzaakten belangrijke gezagsdragers herhaaldelijk bijeen te komen om beslissingen te nemen, die vaak weer door andere deskundigen werden bekritiseerd. Wie nu aan Athene (wijsheid) of Rome (recht) denkt, ziet geheel andere beelden verschijnen dan die uit de klassieke oudheid. De befaamde Britse historicus I. Kershaw durft de stelling aan, dat onze tijd zorgwekkend is en economisch gezien te vergelijken is met de jaren dertig van de vorige eeuw. De vele natuurrampen van de laatste jaren en de soms ingrijpende gebeurtenissen in persoonlijke levens van mensen kunnen ook de vraag doen ontstaan: "Wat is eigenlijk de zin van het (mijn) leven?" En de cijfers van de statistieken maken nog steeds duidelijk, dat het proces van kerkverlating doorgaat. Heeft de kerk, staande in de branding van de tijd, een antwoord op de vragen die op haar afkomen? Weet ze haar leden een houvast (kompas) te geven en Bijbels te motiveren om, temidden van alle twijfel, moeite, moreel verval, angst en zorgen, te volharden in het geloof en om de toekomst met een gefundeerd vertrouwen tegemoet te zien? We menen op deze vragen een richtinggevend antwoord gevonden te hebben in enkele publicaties van de Duitse predikant W. Busch (1897-1966). Over hem is een waardevolle dissertatie geschreven door dr. W. Becker, aan wie in dit artikel enkele gegevens zijn ontleend.

Busch

Wilhelm Busch kwam als jonge luitenant tijdens de Eerste Wereldoorlog in de loopgraven van Verdun tot geloof in Jezus. In Tbingen studeerde hij theologie. Dertig jaar lang was hij jeugdpredikant in de grote industriestad Essen. Tijdens de periode van het Derde Rijk kwam hij door zijn geloof in conflict met de politieke machthebbers en wereldlijke autoriteiten. Busch behoorde bij de beweging van de *Bekennende Kirche*. Vele malen is hij om het Woord van God en het Getuigenis van Jezus Christus in de gevangenis terechtgekomen. J. Bunyan, G.D. Krummacher, L. Hofacker en C.H. Spurgeon waren enkele van zijn lievelingsauteurs. In zijn ambtsperiode verschenen er enkele Bijbelstudies, die hij tijdens evangelisatiesamenkomsten gehouden heeft voor een onkerkelijke jeugd: Gideon (1938), Markus (1941) en Noach (1941). De jaartallen spreken voor zich: de nazi's waren in die jaren aan de macht.

Enkele gedachten, die soms een profetisch karakter hebben, geven we aan de lezer door.

Uit Gideon: "De eerste christenen hadden alleen het Oude Testament. Zij onderzochten deze boeken en vonden toch overal Jezus. De vijandschap tegen Christus en zijn gemeente brengt de meest tegengestelde groepen samen. Wij mensen denken zo gemakkelijk, dat de waarheid te vinden is, waar duizenden mensen marcheren. Daar zijn het succes en de overwinning. Maar God denkt anders. Alle verlossing geschiedt alleen door Hem. Dat Woord geldt vandaag ook. Toen het juk van Napoleon in de vlammen van het brandende Moskou en de ijswoestijn van Rusland werd

verbroken, zongen onze vaders: 'Met man en paard en wagen heeft de Heere hen verslagen!' (nb: Busch zei dit vijf jaar voor de grote Duitse nederlaag bij Stalingrad - ABG). En de zonde van de Midianitische koningen Zeba en Zalmuna was onbarmhartige ik-zucht, onverbloemd egoïsme. Bekommerden zij zich om de nood en ellende van Israël? Welnee, zij gingen zonder enig mededogen over lijken om hun doel te bereiken. Hun eerezucht, hebzucht en hoogmoed maakten alles kapot. (NB. in 1945 was Duitsland één ruïne -ABG) De 'mobilisering' van Gods kinderen daarentegen begint ermee om in de binnenkamer te bidden om de Heilige Geest."

Uit: *Markus*: "Jezus volgen, is geen kinderspel. Neutraliteit ten opzichte van Hem bestaat niet.

In het huis van de moeder van Johannes Markus is een biddende gemeente bijeen, als Petrus in de gevangenis zit.

Zij bidden door de kracht van de Heilige Geest tegen alle verstand en weerstand in. En het onmogelijke wordt mogelijk. De hemel komt in beweging, een engel komt naar de aarde en Petrus komt vrij!"

Uit *Noach*: "Noach leert ons, dat wij altijd God kunnen dienen tegen de tijdgeest in. En al leefde hij temidden van een arrogant, sterk en zelfbewust geslacht, toch neemt hij Gods Woord serieus. Kort geleden schreef mij een Duitse soldaat op een eenzame post, nadat hij van ons een pakketje had ontvangen, hoe hij zich voelde. In zijn brief stond: 'De schare discipelen is klein. Als ik dat vanuit de Bijbel niet had geweten, dan zou ik moedeloos worden.'"

Essen

Zwaar werd Essen gebombardeerd en grote verwoestingen werden aangericht. In maart 1943 was de Mariakerk zo getroffen, dat ze totaal ongeschikt was om er erediensten te houden. De gemeente vond onderdak in een zaal van de vrijmetselarij. Vervolgens moest men uitwijken naar de kelder van een verenigingsgebouw. Toen ook dat was verwoest, mocht men de kelder van een hotel gebruiken. Tijdens deze noodzakelijke verhuizingen verstoorden mannen van de Gestapo enkele godsdienstoefeningen. Op het laatst kwam men als Bijbelkring samen in verschillende kelders van onbeschadigde woningen. Eén van de deelnemers daarbij was de latere bondspresident Gustav W. Heinemann. Enkele jonge vrouwen hebben de preken die ds. Busch destijds hield opgeschreven en later uitgetypt. Als privé-post werden ze door hen verstuurd naar soldaten en verpleegsters. Dit was een gevaarlijk

werk, want de nazi's konden het snel uitleggen als illegaal werk dat defaitisme in de hand werkte.

Welke boodschap heeft ds. Busch zijn gemeente meegegeven op 1 januari 1945 in die bange tijd van, wat later zou blijken, de laatste oorlogsmaanden? Welk Woord van God achtte hij het meest geschikt voor zijn hoorders met het oog op een haast uitzichtloze toekomst?

De tekst die hij in zijn Nieuwjaarspreek als uitgangspunt nam, was Hebr. 12:2a: *en opzien tot Jezus, de Beginner en Voleinder van het geloof* (Lutherse vertaling). Het thema was: Ons wachtwoord luidt: 'Zien op Jezus'.

Enkele hoofdgedachten geven we door.

Preek

"'Het oude jaar is voorbijgegaan. Donker ligt het nieuwe jaar voor ons.' Met deze woorden begint elk eerlijk Nieuwjaarsbericht. Licht het nieuwe jaar voor christenen ook in het donker? Nee, dat geldt voor hen niet. Immers, in Jesaja lezen we over het zien van een groot Licht, en Lukas zegt ons: 'Gods barmhartigheid heeft ons bezocht met de Opgang uit de hoogte, opdat Hij aan hen zou verschijnen die in duisternis zitten en schaduw van de dood.' Wie wordt bedoeld met 'Opgang uit de hoogte' en 'een groot Licht'? Dat is Jezus, de Zoon van God, onze Heere en Heiland. En daarom getuigt een christen: 'Jezus' woorden zijn als een helder licht.' Om die reden vormen de volgende woorden voor het nieuwe jaar een goed parool: 'Laat ons op Jezus zien!'

Is dit een onmogelijke opdracht?

Uit eigen kracht is het onmogelijk om op Jezus te zien. Daarom begrijp ik de spot van sommige mensen als zij zeggen: 'Christenen hebben last van suggestief denken.' Echter, dat is onbegrip, spot of laster. De Heilige Geest zegt ons om op Jezus te zien. En als wij Jezus niet zien, ligt de oorzaak bij ons. Wij hebben nog blinde ogen van ongelooft. Daarom mag men deze Geest bidden: 'Open mijn ogen.' Als dat wonder gebeurt, zien wij Jezus, ook in zijn vernedering, toen Hij voor ons aan het kruis hing en ons van de zonden verlost. Als dat gebeurt, belijden wij evenals als de blindgeborene over wie Johannes vertelt: 'Eén ding weet ik, dat ik blind was en nu zie.'

Een troostrijke opdracht

Toch zit er ook waarheid in de uitdrukking: Donker ligt het nieuwe jaar voor ons. Waarom?

Toen ik student was, zongen wij graag het lied:

‘Wij kijken altijd met lachende ogen vooruit de zonnige wereld in.’ Maar dit lied zingen wij allang niet meer. We leven momenteel in een huiveringwekkende, afgrijselijke wereld. We hebben slapeloze nachten door de vele zorgen die ons naar de keel vliegen.

Donker ligt de levensweg voor ons. Niet bij elke jaarwisseling klonk deze stem. De nieuwjaarsberichten rond de eeuwwisseling van 1900 tonen een ander beeld. Je hoort als het ware het geluid van trommels en loftrompetten die de vooruitgang van de mensheid bejubelen. De toekomst wordt begeerlijk voorgesteld. Vandaag zijn de fanfares verstomd en het rozerode optimisme is begraven onder de puinhopen van de verwoeste steden.

Toen ik een jonge rekrut was, liep ik op een eenzame weg in de omgeving van de voorste linies bij Verdun. Het regende. Ik was ziek en had koorts. En er was niets meer over van de eertijds trotse oorlogsvrijwilliger. Ik voelde me onzegbaar ellendig en verlaten. En ik ben ervan overtuigd, dat ook de sterkste onder ons nu deze ogenblikken beleeft. In die situatie is het dat de Heilige Geest roept: ‘Zie op Jezus.’

Toen velen van ons vorig jaar hier in de kelder een verschrikkelijk bombardement beleefden, het licht uitviel en de kelder beefde, werd er toch tegen alle vrees in gezongen: ‘Als de zon wordt verduisterd en de leeuw om ons heen brult, weet ik in die donkere nacht dat Jezus mij bewaart.’

Een levensreddende opdracht

‘Zien op Jezus’. Het Griekse woord dat Luther met ‘opzien’ heeft vertaald kan ook betekenen ‘met vertrouwen zien op’, of ‘wegzien naar Jezus’. Deze laatste vertaling bedoelt te zeggen: geen oog hebben voor iets anders. Van nature zien onze ogen enkel de zichtbare en meetbare dingen. De zichtbare wereld houdt onze blik gevangen. De Bijbel noemt deze houding ‘aardsgeïnd’. En gemeente, omdat we letterlijk geen

ogen in ons achterhoofd hebben, betekent geestelijk gezien deze opdracht ‘om op Jezus te zien’: een omkeer maken in uw leven, u bekeren. Hoe zou u anders ware, duurzame vrede in uw hart kunnen ontvangen? Velen van ons hebben hier wel aan gedacht, maar het nog steeds uitgesteld. Laat dat in het nieuwe jaar anders worden. Bij God is alle macht en kracht om dat te werken in uw hart en leven. En deze opdracht en vermaning geldt ook voor de gelovige christenen onder ons. Ja, laten wij toch niet staren op de zorgen, noden, schulden of goede werken, maar door het geloof alleen op Jezus. Waarom? Wel, omdat Jezus ons van God geworden is tot wijsheid, gerechtigheid, heiligmaking en verlossing. Wie zo gelooft, mag de toekomst hoopvol tegemoet zien.”

Uitleiding

Op een indrukwekkende wijze sprak deze predikant zijn gemeente toe in de meest barre omstandigheden die de actualiteit van toen uitmaakten. Duidelijk komt naar voren, dat hij de geestelijke strijd tegen allerlei machten ziet als de diepste en hevigste strijd die gevoerd kan worden. Zijn kompas hierbij is het Woord van God. Daaraan wenst hij onvoorwaardelijk te gehoorzamen. En hoe donker en moeilijk de tijden ook zijn, of hoe zorgvol de maatschappelijke realiteit, niets kan Gods gemeente meer bemoedigen dan het ‘zien op Jezus’.

Wie daarover meer wil weten, verwijzen we naar het prachtige hoofdwerk van de Engelse puritein Isaac Ambrosius ‘Het zien op Jezus’. Alleen door Gods wijsheid en kracht kon ds. Busch de antichristelijke tijdgeest ontmaskeren en de volharding van het geloof beoefenen. Zou hij hierin ook vandaag voor ons een voorbeeld en gids kunnen zijn?

A.B. Goedhart, Leerbroek

Hoe de kijk op Kohlbrugge’s prediking veranderde (IV, slot)

De “Christelijke dogmatiek” over Kohlbrugge

In het onlangs verschenen werk van de hoogleraren dr. G. van den Brink en dr. C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek*, komen we de naam H.F. Kohlbrugge enkele malen tegen. Hij wordt bij de prolegomina (inleidende opmerkingen) in het tweede hoofdstuk genoemd -naast Luther, Pascal, Kierkegaard en Barth in zijn vroege jaren- als een van de zogeheten irreguliere theologen, die veel nadruk leggen op het onmid-

dellijke, niet-beredeneerde karakter van de geloofszerheid. En wie met geloofstwijfel worstelt, doet er volgens de auteurs goed aan, klassieke theologen te lezen en zich open te stellen “voor de manier waarop grote geesten als Augustinus, Luther, H.F. Kohlbrugge, Barth of Pannenberg proberen ‘zin te maken’ van de dingen in het licht van het christelijk geloof.”

Verderop in het boek komt Kohlbrugge ter sprake in hoofdstuk 15 over de vernieuwing van de mens. De auteurs verwijzen naar wat Berkhof in zijn *Christelijk*

geloof schreef in verband met de rechtvaardigingsleer. Paulus' radicale gedachtingen dienden zich in de loop van de geschiedenis telkens weer aan als 'erupties', die steeds korte tijd werkzaam bleven: eerst bij Augustinus, daarna bij Luther, vervolgens in de achttiende eeuw bij John Wesley, de vader van het methodisme, in de negentiende eeuw bij H.F. Kohlbrugge, wiens visie nader uitgewerkt werd door zijn schoonzoon E. Böhl, en in de twintigste eeuw bij Barth, die altijd trouw zou blijven aan het "imputatieve" van de rechtvaardiging als centraal moment.

Zich aansluitend bij Berkhof, zeggen de auteurs dat Kohlbrugge "de heiliging vrijwel op lijkt te willen lossen in de rechtvaardiging." Een nieuwtestamentische aansporing als "Dood dan uw leden die op de aarde zijn" (d.w.z. maak een einde aan wereldse praktijken; Kol. 3: 5) wordt door Kohlbrugge met een misplaatst beroep op de Griekse werkwoordsvorm (aoristus) weergegeven als: "Hebt dan uw leden die op de aarde zijn, gedood", in de zin van : houdt het erop dat dit in Christus gebeurd is en dat het je in de rechtvaardiging al toegerekend is. "Met een retorisch sterke

uitdrukking roept hij op om alle 'heilingskrukken' weg te doen." Kohlbrugge werd in de twintigste eeuw niet zonder reden omarmd door K. Barth. Bij Barth stond dat, aldus de auteurs, vooral in het kader van zijn afrekening met elk christelijk ingekleurd vooruitgangdenken, waarvan hij het fiasco had gezien in de Eerste Wereldoorlog.²

Samenvattend kunnen we vaststellen dat de betekenis van Kohlbrugge als invloedrijk theoloog ook in onze 21ste eeuw wordt erkend. Zelfs wordt hij in één adem genoemd met grote geesten als Augustinus, Luther en Barth. Maar het is ook duidelijk dat zijn visie op de heiliging nog steeds bedenkingen oproept.

M. den Admirant, 's-Gravenhage

Noten

- 1 Afgeleid van *imputatio* = toerekening
- 2 Dr. G. van den Brink en dr. C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek, een inleiding*. Zoetermeer 2012, blz. 55, 77, 601, 620, 621.

Een minister-president onwaardig

Zaterdag 24 november was voor de heer Mark Rutte een blijde dag. Op het partijcongres van zijn VVD kon hij vol trots showen met het kabinet, dat opnieuw onder zijn leiding staat. Maar anders dan de eerste keer. Toen was hij meer gebonden dan nu. Hij was gebonden aan het CDA. Hij was ook gebonden aan de PVV van de heer Wilders. Dat was best lastig. Maar hij moest zich, naar eigen zeggen, ook inhouden voor de SGP. Hij had immers soms de steun van die kant nodig. Maar dat is voorbij. Nu kunnen de remmen los. Geen gedoogpartij meer, geen CDA meer en geen SGP meer om wat kalm aan te doen. Met de PvdA als bondgenoot kan hij nu het gaspedaal weer intrappen en vol gas geven. Ik citeer met deze uitdrukkingen uit de pers en ik neem aan dat hij deze termen heeft gebruikt. Hij zei er nog iets bij. Die volle vaart betreft vooral de immateriële beleidsterreinen. Wat hij daaronder verstaat bleef niet onduidelijk. Het geldt de afspraken die met de regeringspartner zijn gemaakt op het gebied van euthanasie, embryoselectie, abortus en de vrijheid van meningsuiting. Ook de 'weigerambtenaar' moet zijn biezen pakken. De VVD kan dus helemaal haar vrijheidsfeestje vieren. Met haar zuster, de PvdA, kan de VVD beter uit de voeten dan met het CDA, de gedoogpartij PVV en, ergens in de marge, maar toch, de SGP tijdens Rutte I. Allerlei

belemmeringen voor de 'echte' vrijheid kunnen nu uit de weg geruimd worden.

Enkele kanttekeningen hierbij.

- We herinneren ons dat van beide partijen de wortels terug gaan naar 1789, de revolutie van dat jaar met de leus 'ni Dieu, ni maître'.
- De vigerende scheiding van kerk en staat betekent allerminst dat de 'niet-kerkelijken' niet een of ander geloof hebben. Het is altijd een wijze van denken of filosoferen, een ideologie die hun doen en laten bepaalt. Dat geldt ook voor politici en politieke partijen. Professor A.Th. van Deursen sprak in dit verband van een 'staatsgeloof' dat de staatskerk opvolgde.
- De heer Rutte kent, althans globaal, de christelijke traditie van Nederland maar heeft daar zelf weinig of niets mee. Zijn opstelling betreffende de genoemde beleidsterreinen komt heel dicht bij die van D66, dat zich van meet af aan sterk antichristelijk heeft opgesteld. Zelfs zo, dat volgens het oordeel van Hans Goslinga in een bijdrage in *Trouw* (1 dec. 2012) D66 zich bijna op dezelfde wijze verhoudt tot de christelijke cultuur als de PVV tot de islamitische. Ik denk dat dit waar is, want keer op keer heeft D66 laten zien hoe zij staat tegenover het christelijk gedachtegoed, dat zij het liefst uit de samenleving zag verdwijnen.

- Als de beide partijen die nu aan de macht zijn, dit ook graag zouden willen doen, alleen wat kalmer aan dan D66, wat is dan de dragende grond voor de samenleving en voor de enkeling? Doorgaans wordt dan gewezen op het geweten. Maar wie of wat 'ijkt' het geweten, wie of wat stelt dit af? Wat is daarvoor de norm? Het antwoord lijkt in onze cultuur niet anders te zijn dan: het eigenbelang. Als voorbeeld en bewijs kunnen de topinkomens van directeuren en managers gelden, het zakken vullen en de fraudepraktijken, waarmee in eigen gelederen de heer Rutte nog geen twee weken later kennis maakte toen een van de nauwelijks aangehouden staatssecretarissen wegens corruptie het veld moest ruimen. Wie zal de volgende zijn? Opnieuw liep de premier een deuk op. Wat komt er nog meer?

- Voor het eerst is de Koningin als staatshoofd buiten de formatie van het nieuwe kabinet gehouden. Welbe-

wust. De Tweede Kamer overschat eigen kunnen en kennen. Geen wonder, want dat is kinderen eigen. De gemiddelde zittingstijd van de Tweede Kamer in de tegenwoordige samenstelling is drie jaar. Wat heeft men dan voor ervaring, wat voor kennis? Regering en volksvertegenwoordiging zijn veel te dicht bij elkaar gekomen. Dat is voor een goed bestuur en voor een goede controle ongewenst en gevaarlijk.

- Met zijn uitspraken heeft de heer Rutte bewezen dat hij geen staatsman is. Hij is een partijman. De man van een partij waarvan de christenen, de christelijke kerken en de christelijke organisaties niet veel goeds te verwachten hebben. Wordt hij nog een staatsman? Dat zal de tijd leren, maar zijn uitspraken op het partijcongres in Den Bosch waren een minister-president onwaardig.

L.J. Geluk, Rotterdam

Als eens Abraham...

(naar aanleiding van het artikel *Heimwee naar het klooster in Ecclesia 25*)

In dit artikel omschrijft de heer Van der Zwaag een klooster als een ideale plek voor bezinning. Hij maakt daarbij gebruik van eigen ervaring, van het dagboek van Kohlbrugge en van vooral Romano Guardini. De laatste pleit voor onder meer *de waarden van de ziel* met als gevolg een *bevrijdende zelfreflectie*. Een zelfreflectie niet met het doel om *ons geestelijk terug te trekken uit de wereld, maar om ons geestelijk op te laden en daarna beter in de wereld te kunnen functioneren*.

Zulke regels zetten aan tot nadenken. Daardoor moest ik denken aan twee artikelen die ik nog maar zeer onlangs tegenkwam in de krant en die hierbij enigszins aansluiten.

Het ene artikel had tot titel *Genoeg van de jacht naar steeds meer* (NRC 10 november). Het gaat over mensen die het erop wagen hun baan en andere zekerheden op te geven en bewust afstand nemen van het huidige economische systeem. Ze beseffen dat weliswaar vanaf een bepaald welvaartsniveau geluk los staat van sociaal-economische factoren. Ze beseffen dat meer geld niet meer geluk oplevert. Deze visie is terug te vinden bij de beweging *Economy Transformers* (met Herman Wijffels als beschermheer). Het gaat in deze visie om een nieuwe economie die de aarde en de mens minder uitput. Hier zingt iets van het rentmeesterschap over de schepping. Twee voorbeelden maken dat duidelijk. Het ene voorbeeld is van een man (54) met een goede baan en een prima huis, die nu zonder al die zekerheden met zijn vrouw in Ierland

een nieuw bestaan wil opbouwen. Het andere gaat over een man (26) die zijn baan bij de Triodosbank opzegt en al zijn spullen weggeeft. Hij zet zich nu in voor de 'geef-economie' waarbij het niet gaat om hebben, maar om geven van het beste van jezelf, van je talent of je passie. Bij de bank vond hij daarvoor geen oor.

Het andere artikel betreft de initiatiefnemer van de Thomashuizen (NRC 1 december). Hij omschrijft zichzelf als een geslaagde jongen uit de wereld van de reclame. *Maar allemaal buitenkant. Het ging nergens over*, zegt hij nu. Door ernstige gezondheidsproblemen van zijn zoon Thomas kwam hij in een andere wereld terecht. Het reclamewerk kon hij niet meer serieus nemen. Hij ging aan het werk voor de oprichting van Thomashuizen, kleinschalige woonhuizen voor verstandelijk gehandicapten, geleid door inwonende zorgondernemers.

Het zijn voorbeelden van mensen die vanuit een geestelijke zelfreflectie anders in het leven willen staan, kiezen voor andere waarden dan het snelle geld en het grote succes en de vertrouwde zekerheden durven los te laten, als eens Abraham ... Het zal mogelijk niet helemaal zijn wat Kohlbrugge en Romano Guardini bedoelen, maar het zou toch een kleine stap kunnen zijn op de weg naar het visioen van Jesaja.

Marijke Aalders, Bussum

'Op haar verweerd gelaat ligt de glans van het Kerstfeest'

Een van de belangrijkste christelijke belijdenissen is de belijdenis die opgesteld werd in Chalcedon in 451 na Chr. Deze belijdenis is de kroon op de christelijke geloofsbelijdenissen die voordien werden opgesteld, waaronder de geloofsbelijdenis van Nicea (325 na Chr.).

De geloofsbelijdenis van Chalcedon geeft in paradoxale bewoording weer wie de Here Jezus Christus is: het vleesgeworden woord, God en mens tegelijk. Ook probeert het voorzichtig te omschrijven hoe Jezus' God-zijn zich verhoudt tot zijn mens-zijn. Het is jammer dat de geloofsbelijdenis van Chalcedon veel minder bekend is dan de andere vroeg-kerkelijke symbolen. Reden te meer om hem in deze adventstijd in *Ecclesia* af te drukken, zodat de lezer er mee bekend kan worden.

Ik voegde er een gedeelte van Bonhoeffer aan toe, dat hij schreef met het oog op het vroeg-christelijke belijden aangaande Christus. Van hem zijn de woorden die boven deze kolommen staan. Het kan gelezen worden als een commentaar op deze belijdenis, die wel omschreven werd als een loflied op wie Christus is, op de genade van God, op het wonder van het Kind dat in de kribbe lag.

H. Klink

De geloofsbelijdenis van Chalcedon

Wij belijden, in navolging van de heilige vaders, allen eenstemmig dat onze Heer Jezus Christus één en dezelfde Zoon is, volmaakt in zijn Godheid en volmaakt in zijn mensheid, waarlijk God en waarlijk mens, bestaande uit een redelijke ziel en een lichaam, één van wezen met de Vader naar zijn Godheid en één van wezen met ons naar zijn mensheid, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde, van eeuwigheid uit de Vader gegenereerd naar zijn Godheid, maar in het laatst der dagen omwille van onze zaligheid uit de Maagd Maria, de moeder Gods, geboren naar zijn mensheid, één en dezelfde Christus, Zoon, Heer, Eniggeborene, in twee naturen, onvermengd, onveranderd, ongedeeld, ongescheiden.

Daarbij wordt het onderscheid tussen de naturen in generlei wijze tenietgedaan door de vereniging, maar veeleer de kenmerkende eigenschap van elke natuur bewaard en samengebracht in één persoon en één hypostase, niet alsof Christus is gescheiden of verdeeld in twee personen, maar één en dezelfde Zoon en eniggeboren God, Woord, Heer, Jezus Christus; precies zoals de profeten vanaf het begin betreffende hem hebben gesproken en onze Heer Jezus Christus ons heeft geleerd, en de geloofsbelijdenis van de vaders ons heeft doorgegeven."

Aan de kribbe van Bethlehem stond geen priester, geen theoloog. En toch is alle christelijke theologie geboren uit het wonder boven alle wonder, dat God mens werd. 'Naast de glans van de kerstnacht branden de ondoorgrondelijke geheimen van de theologie', luidt een uitspraak van Hello. 'God geopenbaard in het vlees', de godmens Jezus Christus. Om dat heilige geheim te behouden en vast te houden is de theologie in het leven geroepen.

Wat een onbegrip, te menen dat het de taak van de theologie is, Gods geheimenissen te ontraadselen, ze omlaag te halen tot het niveau van het platte, geheimenisloze, menselijke ervarings- en verstandswaarheden! Terwijl haar ambt alleen is, Gods wonder als wonder te bewaren, Gods geheim juist als geheim te begrijpen, te verdedigen, te verheerlijken.

Dit en niets anders heeft de oude kerk bedoeld, toen zij zich met niet aflatende ijver bleef inspannen om het mysterie van de Drie-eenheid en de persoon van Jezus Christus te verwoorden. En hoe oppervlakkig en lichtvaardig is het, de theologie aan kant te zetten! Het kan niet anders of dit loopt erop uit dat men in plaats van een goede een slechte theologie heeft en verspreidt.

De oude kerk heeft eeuwen lang nagedacht over de vraag: Wie is Christus? Ze heeft daarbij de menselijke rede gevangen genomen in de gehoorzaamheid aan Jezus Christus en heeft in zwaar aangezette, paradoxale uitspraken een levend getuigenis gegeven van het geheim van de persoon van Jezus Christus.

Zij heeft zich niet overgegeven aan de drogrede, dat dit geheim alleen maar 'gevoeld' of 'beleefd' kan worden. Zij heeft natuurlijk ook niet gemeend dat dit geheim logisch doordacht zou kunnen worden. Maar door niet te schuwen ook de laatste paradox uit te spreken, heeft zij *van het geheim als geheim* voor alle menselijke denken getuigd en het verheerlijkt.

De oudkerkelijke christologie is werkelijk ontstaan aan de kribbe van Bethlehem, op haar verweerd gelaat ligt de glans van het Kerstfeest. Wie haar leert kennen, die weet zij ook vandaag nog voor zich te winnen.

Bonhoeffer (*Brevier*, 24 december)

Mededogen

In de week waarin ik deze woorden schrijf, waren er twee zaken prominent in het nieuws, die te maken hadden met het leven van slechts een enkeling en die toch iets weergeven van de wereld waarin wij leven. Ik doel met deze woorden op de dood van twee mensen.

In het eerste geval betreft het een grensrechter. Zondag 2 december kwam hij op 43-jarige leeftijd om het leven. De man werd onder het toezienend oog van veel mensen tot twee keer toe door enkele jongeren zo toegetakeld dat hij een dag later aan zijn verwondingen overleed. De jongens die dit op hun geweten hadden, meenden dat ze te klagen hadden over de manier waarop de grensrechter had 'gevlagd'. Hun woede reageerden ze af met geweld: ze traptten brutaalweg op hem in, ook toen hij al op de grond lag.

Dit gebeuren heeft terecht commotie veroorzaakt. Zeker toen er een filmpje opdook waarop te zien viel wat er gebeurd was. Het was dus niet waar wat daags na dit hele gebeuren iemand vertelde: "Ja, het ging allemaal zo snel. Iedereen wilde ingrijpen, maar voor dat dat kon, was het allemaal al gebeurd." Zo was het niet. Niemand snelde toe, zelfs niet toen de man na zich enigszins hersteld te hebben, opnieuw belaagd werd.

Het andere geval betreft een Engelse verpleegkundige. Zij deed dienst terwijl Kate Middleton, die zwanger is, in het ziekenhuis was opgenomen. Twee dj's uit Australië bedachten een grap en belden het ziekenhuis. Ze bootsten de stem na van de koningin-moeder en vroegen naar haar gezondheidstoestand en wilden Kate spreken. De verpleegster tuinde erin, hetgeen bij de dj's grote hilariteit teweeg bracht. Het geluidsfragment ging de hele wereld over. Breduit kwam het in de media.

Wie dacht er aan de verpleegster? Gelukkig liet het koninklijk huis geen enkel verwijt in haar richting horen. Dat gold ook het ziekenhuis. Het leek een grap, totdat een dag of twee later in het nieuws kwam dat de bewuste vrouw, ook zij was rond 40 jaar, een eind aan haar leven had gemaakt. De schok was groot, ook bij het koninklijke huis. De verontwaardiging richtte zich vervolgens op de dj's die nu zwaar onder vuur liggen, vooral ook in Australië. Maar, vraag je je af, hoeveel mensen die nu verontwaardigd zijn, zullen niet in eerste instantie gelachen hebben om deze 'grap'?

Twee afzonderlijke gevallen waarmee de dood

gemoeid was. Vertellen ze ons wat over onszelf, over een veranderende wereld?

Bij *Pauw en Witteman* stelde een criminoloog in weerwil van de woorden van de minister van Volksgezondheid die beweerde dat er juist minder geweld was op het voetveld, dat hij een dergelijke gebeurtenis had zien aankomen. "Je hoeft maar wat vaker op de velden te staan en het geraas te horen van spelers, het getier tegen de scheidsrechter van ouders en van het publiek, je hoeft de grimmige sfeer maar te proeven om te weten: hier vallen een keer doden. Iedereen kan het weten en iedereen weet het", zei hij. Vanwaar de verbazing? Premier Rutte stelde: dit incident zegt iets over de samenleving waarin we leven.

In het andere geval is iemand de prooi van de niets-ontziende mediacultuur, van internet waarop alles nog eens terug te luisteren valt en waar je een verleden krijgt waar je nooit meer van afraakt, voor heel de wereld en voor heel je leven niet. Men is er zo gewend aan dat de dj's er ook niet aan gedacht zullen hebben.

Dit hele fenomeen van 'openbaar-making van alles' heeft iets heel onbarmhartigs. Onwillekeurig moet je denken aan de gelijkenis van de man die tussen Jeruzalem en Jericho in handen van rovers viel. Men plunderde hem en liet hem half-dood achter. Zo 'plundert' men iemands eer en men bekommert zich als het punt gemaakt is, niet meer over de vraag wat dat met die ander doet. Wat ondoordachtheid niet uit kan richten.

Is er verband tussen beide voorvallen? Ik dacht van wel. Het is de enorme gehaastheid van het leven, het opgedreven zijn, tegenwoordig zegt men 'het opgefokt' zijn, het direct willen scoren. Het is het vluchtige van het leven, dat de mensen onrustig maakt, ongeduldig en gehaast.

Een van de boeken van Joseph Pieper heet: *Muse und Kult*. *Muse* is: het in de sfeer komen van het gewijde, het goddelijke en daar de rust van ondervinden. Je komt er uit de maalstroom van de tijd. *Muse* hangt nauw samen met *Kult*, met de eredienst, met de zondag en de christelijke feestdagen en de kerk. Waar de kerk niet meer een rustplaats biedt en waar ze tegelijk naar de marge van de samenleving gedrongen wordt, heeft dat zijn weerslag op het gewone leven. Waarom? Omdat in de kerk gewezen wordt op Christus, die het gebed kende en in deze laagvlakte van het leven een weg baande naar het Koninkrijk van God. In en rond Hem was dat Koninkrijk aanwezig. Het is er

nog in en rond Hem. En dat Koninkrijk is het Koninkrijk van de rust, waartoe wij ingaan, zegt de schrijver aan de Hebreëen.

De hele kerstgeschiedenis getuigt ervan! Niet in de drukte, maar in de nacht verschenen de engelen, niet in Jeruzalem, maar in de stal van Bethlehem werd het Kind geboren. En niet in de menigte vonden de wijzen het Kind en zijn moeder, maar in het kleine Bethlehem, waar de Schrift en de ster hen heenwees! En van de moeder heet het dat zij de dingen bewaarde in haar hart. Zulke oase's heeft ieder mens nodig. Ze bieden in de broosheid die een oase eigen is, toch bescherming, bescherming tegen publiciteit en de massa en tegen het geweld van de tijd. Ook in dat opzicht is de geboortegeschiedenis veelzeggend. Er is rond de kribbe plaats voor gebroken mensen. En die zijn er velen. Dat geldt ook de directe familie (waaronder de kinderen) van de betrokkenen over wie het in het bovenstaande gaat.

H. Klink, Hoornaar

Ds. J.K. Vlasblom

Ds. J.K. Vlasblom, die lid van het bestuur van de stichting 'Vrienden van dr. H.F. Kohlbrugge' is en ook lid van de redactie van 'Ecclesia', werd in het voorjaar van 2012 getroffen door een ernstige ziekte. De ingrijpende behandeling die hij in het UMC onderging had tot gevolg dat hij herstelde, maar het was wel de vraag of dit herstel duurzaam zou zijn. Helaas trad enkele weken geleden een zodanige verslechtering dat de artsen moesten verklaren met de rug tegen de muur te staan. De lezers van *Ecclesia* wordt gevraagd hem en zijn vrouw in hun gebeden te gedenken. We wensen ds. Vlasblom en zijn vrouw van harte toe dat zij in deze moeilijke tijd iets mogen ondervinden van de troost die Paulus destijds de gemeente van Filippi gaf: "De Here is nabij" (Filippenzen 4: 5).

Door goede machten trouw en stil omgeven

Door goede machten trouw en stil omgeven,
behoed, getroost, zo wonderlijk en klaar,
zo wil ik graag met u, mijn liefsten, leven,
en met u ingaan in het nieuwe jaar.

Wil nog de oude pijn ons hart vernielen,
drukt nog de last van 't leed dat ons beklemmt,
o Heer, geef onze opgejaagde zielen
het heil waarvoor Gij zelf ons hebt bestemd.

En wilt Gij ons de bittere beker geven
met gal gevuld tot aan de hoogste rand,
dan nemen wij hem dankbaar zonder beven
aan uit uw goede, uw geliefde hand.

Maar wilt Gij ons nog eenmaal vreugde schenken
om deze wereld en haar zonneshijn,
leer ons wat is geleden dan herdenken,
geheel van U zal dan ons leven zijn.

Laat warm en stil de kaarsen branden heden,
die Gij hier in ons duister hebt gebracht,
breng als het kan ons samen, geef ons vrede.
Wij weten het, uw licht schijnt in de nacht.

Valt om ons heen steeds meer het diepe zwijgen,
de eenzaamheid, die nergens uitkomst ziet,
laat ons dan allerwege horen stijgen
tot lof van U het wereldwijde lied.

In goede machten liefderijk geborgen
verwachten wij getroost wat komen mag.
God is met ons des avonds en des morgens,
is zeker met ons elke nieuwe dag.

Dietrich Bonhoeffer

(Vertaling: J.W. Schulte Nordholt)